

CROATIA-SLAVONIA

LAWS, STATUTES, ETC.
Election law

Izborna reforma

1899

Dr. Marijan Derenčin:

Izborna reforma.

I. **Osnova zakona o saboru** kraljevine Hrvatske-Slavonije-Dalmacije **i izborima za sabor,** predložena saboru u sjednici od 16. siečnja 1899.

II. **Obrazložba osnove.**

III. **Gravaminalna adresa hrvatske opozicije,** predložena hrvatskomu saboru u sjednici od 18. veljače 1899.

(Preštampano iz stenografskih zapisnika sabora kraljevine Hrvatske-Slavonije-Dalmacije: sjednice LXXXIV od 16. siečnja 1899. i CVI 18. veljače 1899.)

ZAGREB
TISAK ANTUNA SCHOLZA
1899.

Dr. Marijan Derenčin:

Izborna reforma.

I. Osnova zakona o saboru kraljevine Hrvatske-Slavonije-Dalmacije **i izborima za sabor,** predložena saboru u sjednici od 16. siečnja 1899.

II. Obrazložba osnove.

III. Gravaminalna adresa hrvatske opozicije, predložena hrvatskomu saboru u sjednici od 18. veljače 1899.

(Preštampano iz stenografskih zapisnika sabora kraljevine Hrvatske-Slavonije-Dalmacije: sjednice LXXXIV od 16. siečnja 1899. i CVI 18. veljače 1899.)

ZAGREB
TISAK ANTUNA SCHOLZA
1899.

Sadržina obrazložbe.

Gdje je što:

GOVOR

kojim je Dr. Marijan Derenčin u saborskoj sjednici od 16. siečnja 1899. popratio predlog osnove zakona o saboru i izborima za sabor.

Visoki sabore!

Imao sam čast vis. saboru predložiti osnovu zakona o saboru kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije i o izborima za sabor.

Potrebu reforme izbornoga našega zakonarstva, ne će poreći nitko, ne će je poreći naročito oni prijatelji reprezentativnoga sustava, koji ne mogu nikako dopustiti, da se i unapried izopačuje, da se i unapried krivotvara i truje ona temeljna uredba reprezentativnoga sustava, iz koje taj sustav prima život, iz kojega mu izvire sva snaga, ugled i povjerenje naroda, a ta temeljna uredba ustavnosti jesu izbori.

U izbornom se zakonu razlikuju dva diela: dio materijalni i dio formalni. Materijalni dio sadržaje one odredbe zakona, koje kažu, tko ima pravo da bira, a formalni dio sadržaje one odredbe, koje kažu, kako da se bira.

U našem izbornom zakonu i jedan i drugi dio potreban je reforme. Krajna je potreba, da se ta reforma što prije izvede.

Što se tiče materijalnoga diela našega izbornog reda, bit ću slobodan iztaći samo jedan faktum: Naša zemlja, koja broji do 2,350.000 stanovnika, ima po postojećem izbornom redu do 50.000 upisanih izbornika, tako, da na stotinu stanovnika dolaze uz neznatan slomak dva cigla izbornika. Gospodo, ovake pojave neima u nijednoj ustavnoj zemlji širokoga svieta. Neima izbornoga zakona, koji stvara takovo nerazmjerje izmedju broja pučanstva i broja izbornika. U tom je

pogledu naša domovina pravi unicum. Već ova činjenica sama po sebi opravdava reformu izbornoga reda. Današnja Hrvatska sa 2,350.000 stanovnika ima od prilike toliko izbornika, koliko ima jedan jedini kotar u zemljama, koje niti su po broju pučanstva veće, niti po naobrazbi naprednije od Hrvatske. Ako to stoji, tada ne znam, što je važnije, što je prešnije, nego da se reformira izborno naše zakonarstvo.

Prigovoriti će njetko, da to golemo nerazmjerje izmedju broja stanovnika i broja izbornika biva ponješto oslabljeno, ako se uvaži, da veliki dio pučanstva u svojstvu »birača« sudjeluje kod tako zvanih posrednih izbora I to, gospodo, ne stoji. Na temelju statističkih podataka, što mi stoje na razpolaganje, na tisuću »posrednih izbornika« dolazi od prilike pet izabranih, tako da »birači« ne dolaze niti kao manjina nikada do izraza. Nema bo u zemlji niti jednoga kotara, u kojemu bi izabrani izbornici sačinjavali većinu, već svuda »neposredni izbornici« sačinjavaju većinu tako, da eliminiraju posve glasove izabranih izbornika. Na temelju toga tvrdim, da je institucija posrednih izbora kod nas posve suvišna komedija, koja se pod ravnanjem oblasti često puta pretvara u žalostnu tragediju, u kojoj nedužni birači plaćaju patriotične svoje osjećaje dugotrajnim kriminalnim kaznama, — što je svima dobro poznato.

Već nerazmjerje, koje postoji izmedju broja pučanstva i broja izbornika, lišava naš sabor onoga obilježja faktičnog suglasja sa voljom naroda — jer legalnosti sabora ne prigovaram — koje obilježje treba da ima po temeljnom načelu reprezentativnoga sistema. U istinu, ako je broj naših izbornika tako neznatan, i ako je naše izborno tielo tako kržljavo, ako ga jošte sistem izborni, što ga vlada vrši, sve to više slabi, kojim pravom, gospodo, možemo tvrditi, da je taj sabor faktično izljev narodne volje; kojim pravom možemo sebe ovdje smatrati mandatarima naroda? Jer, gospodo, ne treba nikada zaboraviti na to, da reprezentativni sistem predpostavlja, da je narod zastupnicima povjerio mandate, da oni ne vrše svoje vlastito pravo, nego samo ono, koje im je udielio narod. Ovo je jedan od razloga za reformu, koji vadim iz glavnih materijalnih ustanova našega izbornoga zakona.

Drugi, formalni dio, našega izbornoga reda nije bolji, možebit je gori od materijalnoga diela, a to zato, jer u formalnom dielu postojećeg izbornog zakona ne vidim dovoljnih ograda proti inge-

renciji upravnih organa na izbore. Ta ingerencija, gospodo, pretvorila se je kod nas u samovolju upravnih organa, koju oni ne kriju, već javno, bezobraznom arogancijom naviešćuju i njom se priete.

Vis. sabore! Od krajne je potrebe, da se tomu na put stane. Biti će gospode, koja će kazati, da iz mene govori neka strast, neki gnjev, neka srčba, jer da su rieči, kojima opisujem djelovanje vlade kod izbora preoštre. Ja ću dopustiti, da je tako, nu držim, da kad gnjev, kad strast, kad srčba provali proti onomu, što je nezakonito, proti onomu, što je nemoralno, da taj gnjev, ta srčba ne sramoti čovjeka.

Čitao sam u evangjelju, da je božanski Isukrst bičem u ruci, u pravednom svom gnjevu tierao iz hrama božjega novčare i trgovce, koji su u hramu pazarili, i dovikivao im: vi ste iz hrama molitve načinili hajdučku pećinu. Što su od birališta naši upravni organi načinili, to ne treba da vam pripoviedam, to vi svi znate. Ali dodat ću samo ovo, da su od birališta napravili nešto, radi čega su već davno zaslužili, da ih, ne ću reći bičem, nego reformom izbornom u ruci gonimo iz birališta, koje ne smije biti pećina vladinih silnika, agenata i trgovaca, nego izborni hram narodni.

Moja osnova, gospodo, nastoji oko toga, da ingerenciju vlade i vladinih organa kod izbora stegne u što uže granice. Ovo zahtieva javno mnjenje, ovo zahtievaju dokazane zloporabe vlasti kod izbora. Nu ja mogu uvjeriti vis. sabor, da sam jednakom nepristranom pomnjom nastojao, da svojom zak. osnovom očuvam čistoću izbora spram svim faktorom, t. j. i spram faktorom, koji dolaze od ozgora i spram onim, koji dolaze odozdo. U tom sam pogledu upotriebio najveću i najbrižniju pomnju.

Što se danas u Ugarskoj dogadja, to nije ništa drugo, nego posljedica izbornog sistema vlade baruna Banfy-a; ali zloporabe te vlade i njenih organa prave su sitnice prema onima, što se u našoj zemlji dogadjaju. Ja sam imao prigode jednom kazati i ovdje sad ponavljam, da bi mi baruna Banfy-a sa njegovim sistemom pozdravili kao osloboditelja od onoga zuluma, što ga naši izbornici danas pod ovom vladom trpe.

U Ugarskom parlamentu vlada danas manjina, a neprijatelji opozicije vele, da je to proti temeljnom načelu reprezentativnoga sustava, jer da taj sustav stvara vladu većine. I zaista, bez gospodstva većine nije moguć parlamentarni život jer sabor nebi mogao stvarati ni najneznatnije zaključke. To je istina. Konstitucio-

nalni sustâv je vlada većine, ali taj sustav predpostavlja, da većina nije artefakt vlade, da ona nije djelo vladinih zloporaba, nego čist i iskren izljev narodne volje. Kad to bude, onda se ne će dogadjati ono, što se dogadja u Ugarskoj, gdje se pod geslom slobode izbora naviešta rat jednom od temeljnih načela reprezentativnoga sustava. Što se u Ugarskoj dogadja, to je veleznamenita pojava u poviesti reprezentativnoga sustava.

Ako svi znaci ne varaju, obstrukcija postati će zakonitom ili običajem uzakonjenom parlamentarnom uredbom, kojom će manjine rušiti krive većine i time sam ustav reprezentativni, kao što me prekida moj jako čestiti susjed na desnoj strani (zast. Jagić), nu to su, moj gospodine, skrivile one vlade, koje stvaraju umjetne većine.

Englezka je jedina zemlja na kontinentu, u kojoj se čuva donekle autoritet reprezentativnog sustava, jer tamo vlada nikako ne ingerira na izbore. Na kontinentu su vlade sa svojim zloporabama tako diskreditirale reprezentativni sustav, da se u javnom mnjenju sve to više širi misao, da valja napustiti taj sustav, pak ljudi hrle u naručaj absolutizma, ili se pridružuju onoj struji u javnom životu cieloga svieta, koja nastoji oko toga, da preobrazi temelje, na kojima današnji socijalni red počiva, ili da sviet postane indiferentan. To su posljedice zloporaba vlada kod izbora, to su posljedice falzifikacije narodne volje.

Osnova zakona
o saboru kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije i izborima za sabor.

I. Sastav sabora.

§. 1.

Sabor kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije ima jednu stotinu i dvadèset članova, i to:

a) njih petnaest po poriekIu, uz ostale uslove, koje odredjuje ovaj zakon;

b) njih desetorica po dostojanstvu, ili službi, što obnašaju;

c) njih desetorica, koje imenuje Njeg. Veličanstvo kralj;

d) njih petdeset i pet, koje biraju svi izbornici;

e) njih trideset, koje biraju izbornici po porezu.

II. Članovi sabora.

A. Svojstva, što se od njih zahtievaju u obće.

§. 2.

Članom sabora u obće [§. 1. slovo a), b), c), d), e)], može biti samo onaj:

a) koji je navršio tridesetu godinu vieka svojega;

b) koji je pripadnik kraljevine Hrvatske-Slavonije u smislu §. 11. ovoga zakona. — Tko je postao pripadnikom time, što je iz druge zemlje primljen u zavičajnu svezu koje obćine ove kraljevine, može biti izabran tek osam godina, pošto je u obćinsku svezu primljen;

c) koji nije izključen od vršenja izbornoga prava;

d) koji je kadar izpunjavati odredbu §. 56. zakonskog članka I. o državopravnoj nagodi, po kojoj je jezik zakonarstva jedini hrvatski.

§. 3.

Ne mogu izborom postati članovi sabora:

a) činovnici, koji aktivno služe u ma kojoj grani autonomne ili zajedničke državne uprave, uključivo zajednički ministri;

b) činovnici javnih zaklada i zavoda, kojima upravlja državna vlada, autonomna ili zajednička, ili obćina;

c) obćinski činovnici;

d) učitelji srednjih i pučkih škola;

e) umirovljeni činovnici pod a), b), c), d), ako uz doplatak k mirovini, ili uz dnevnicu služe kod autonomnoga, zajedničkoga ili obćinskoga ureda, ili zavoda, kojim upravlja bud vlada, bud obćina (slovo a, b).

B. Posebna svojstva.

a) Članovi sabora po poriekklu.

§. 4.

Po poriekklu imadu pravo sjela i glasa u saboru petnaest mužkih članova onih kneževskih, grofovskih i barunskih obitelji, koje su to pravo uživale dosele, kao što i oni, kojima će Njeg. Veličanstvo kralj uz odgovarajući naslov (knez, grof, barun) udieliti naslovno pravo, da budu članovi sabora, nu to samo onda:

a) ako imadu sva ona svojstva, koja zakon zahtieva u obće od člana sabora (§. 2.);

b) ako su u kraljevini Hrvatskoj-Slavoniji vlastnici zemljištnoga posjeda ili posjednici takove obiteljske povjerbe, od kojih na temelju novoga zemljarinskoga katastra imadu plaćati za godinu 1902. najmanje 1000 for. austr. vriednote u ime zemljarine i razredne kućarine za zgrade gospodarske i kuće, što su na istom posjedu.

§. 5.

Član obitelji, spomenutih u predidućem §., ne može vršiti svoje pravo u saboru za sve ono vrieme, za kojega ne ima ili je kasnije izgubio onu kvalifikaciju imetka, koju odredjuje predidući §. Steče li kašnije tu kvalifikaciju, tada može svoje pravo vršiti u saboru, čim dokaže, da ga je stekao.

§. 6.

Bude li više od petnaest članova obitelji, spomenutih u §. 4. sa kvalifikacijom imovine, koju odredjuje ovaj zakon (§. 4. točka b), tada može lično pravo sjela i glasa u saboru vršiti samo petnaest izmedju njih, koji plaćaju najviše poreza u ime zemljarine i razredne kućarine (§. 4. slovo b), a ako njih dvojica ili više plaćaju jednaki porez, tada vrši pravo onaj, koji je dobom najstariji.

b) Članovi sabora po dostojanstvu ili službi.

§. 7.

Po dostojanstvu ili službi jesu članovi sabora:

a) prelati rimokatoličke crkve latinskoga i grčkoga obreda u kraljevini Hrvatskoj-Slavoniji, imenice: nadbiskup zagrebački, diecezanski biskupi: djakovačko-sriemski, pak senjsko-modruški ili krbavski, napokon grčko-katolički biskup križevački;

b) prelati grčko-iztočne crkve, imenice: metropolita i srbski patriarh u Karlovcima, i diecezanski vladike pakrački i karlovački;

c) predsjednik kr. stola sedmorice;

d) rektor sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu;

e) predsjednik jugo-slavenske akademije umjetnosti i znanosti.

§. 8.

Onaj, koji je član sabora po dostojanstvu ili službi (§. 1. slovo b) gubi svoje pravo, ako se je dostojanstva ili službe odrekao, ili inače prestao obnašati dostojanstvo ili službu, radi koje imao je pravo sjela i glasa u saboru.

c) Članovi sabora, koje naimenuje kralj.

§. 9.

Deset doživotnih članova sabora naimenuje kralj na predlog bana izmedju hrvatsko-slavonskih pripadnika, da im prizna i nagradi zasluge za prestolje i domovinu.

§. 10.

Nasljedni, ili doživotni član sabora po kraljevskom naimenovanju može biti i onaj, koji aktivno služi budi u vojsci, budi u gradjanskoj ili crkvenoj službi ili dostojanstvu.

III. Aktivno izborno pravo.

A. Obće pravo glasovanja.

§. 11.

Petdeset i pet zastupnika biraju u sabor svi mužki samostalni pripadnici kraljevine Hrvatske-Slavonije, koji su navršili 24. godinu vieka svojega, ako najmanje šest mjeseci prebivaju u jednoj ter istoj obćini, i ako nijesu izključeni odredbama §. 13. ov. zak.

Kano pripadnik kraljevine Hrvatske-Slavonije smatra se onaj, koji je stekao zavičajno pravo u kojoj obćini prema odredbama zakona od 30. travnja 1880. o zavičajnim odnosima, naročito prema odredbama §. 3. slovo a) c) d) istoga zakona. Tko je postao pripadnikom time, što je iz druge zemlje primljen u zavičajnu svezu koje obćine ove kraljevine, može vršiti izborno pravo tek četiri godine, pošto je u obćinsku svezu primljen.

Kano samostalni pripadnik ne smatra se onaj:

a) koji stoji pod skrbničtvom;

b) koji je u zadnjoj godini pred izborom primio podporu iz javnih zaklada, ili zavoda za siromake; ,

c) koji bez vlastitoga ognjišta služi kao sluga drugomu ne samo za plaću, već i za hranu i stan.

Kao političko (izborno) prebivalište, smatra se ono mjesto, na kojem izbornik obično stanuje sa svojom obitelju.

§. 12.

Izbornik, koji je prenesao svoje prebivalište u drugi izborni kotar, može zahtievati, da bude unesen u listinu toga kotara samo onda:

a) ako na novom svojem prebivalištu stanuje bar šest mjeseci:

b) ako dokaže, da se je očitovanjem, učinjenim pred načelnikom obćine, koju je ostavio, odrekao političkoga prebivališta u onoj obćini;

c) ako molbu za uvršćenje u listinu drugoga kotara, obloženu potvrdom očitovanja, o kojem je rieč u prediducem odlomku (točka b), podnese obćinskomu poglavarstvu novoga prebivališta prije godišnje revizije izbornih listina.

§. 13.

Ne mogu vršiti izborno pravo:

a) oni, koji su pod stečajem, dok isti traje;

b) oni, koje zakon od 10. lipnja 1890. o posljedicah kaznenih osuda i kazna lišava aktivnoga izbornoga prava s razloga, što su pravomoćnom osudom osudjeni sbog djela, kažnjiva po postojećem kaznenom zakonu, dok traje vrieme, za koje spomenuto pravo vršiti ne mogu.

§. 14.

Izbornik ne može vršiti svoje izborno pravo, dok vrši prezentnu vojničku službu, ili dok služi u straži, koja je na vojničku ustrojena, uzdržavala ju autonomna, zajednička ili obćinska uprava.

B. Pravo glasovanja po porezu.

§. 15.

Trideset zastupnika biraju oni pripadnici kraljevine Hrvatske i Slavonije, kojim osim svojstva, što ovaj zakon odredjuje za obće pravo glasovanja (§§. 11., 12., 13.), plaćaju u ime državnoga poreza ma koje vrsti najmanje for. 200 (dvie stotine) austr. vried. ukupno.

U porez supruga ili otca ima se uračunati i porez supruge i malodobne djece, ako dotičnik upravlja imetkom supruge ili djece.

Članovima jugoslavenske akademije znanosti, svećenicima svih zakonom priznanih vjeroizpovjesti, službujućim, razpoloživim i umirovljenim autonomnim ili zajedničkim državnim činovnicima, umirovljenim častnicima i urednicima, profesorima i javnim učiteljima, diplomiranim doktorima svih fakulteta, odvjetnicima, mjernicima, ljekarnicima, ranarnicima, pomorskim kapetanima računa se porez dvostruko.

§. 16.

Porez, što ga netko plaća kao član javnoga trgovačkoga družtva (§. 64. trg. zak.), ili kao nutarnji član komanditnoga družtva (§. 123. trg. zak.) ima mu se uračunati u ostali porez. Ako se neda ustanoviti koliko svaki član plaća poreza za družtvo, tada se uzimlje, da ga svi članovi plaćaju na jednake diele.

IV. Izborne listine.

A. Sastavak temeljnih listina.

§. 17.

Izborno pravo može vršiti samo onaj, koji je kao izbornik upisan u izbornoj listini.

§. 18.

Izborne su listine stalne i obuzimlju obe kategorije izbornika. Svake se godine izpravljaju tako, da se u nje unašaju novi izbornici, a brišu oni, koji su umrli i koji su izborno pravo izgubili.

§. 19.

Temeljne izborne listine za gradove sastavlja odbor od šest članova, koje za svaku gradsku obćinu bira gradsko zastupstvo.

Temeljne izborne listine u obćinama, koje su uredjene prema zakonskom članku XVI. od god. 1870., sastavlja takodjer odbor. Članovi odbora jesu: načelnik ili zakoniti njegov zamjenik, tri izaslanika, koje obćinsko zastupstvo bira iz svoje sredine, katolički i grčko-iztočni župnik, dotično parok na sjedištu obćinskoga poglavarstva, ili zakoniti njihovi zamjenici.

Odboru predsjeda načelnik, ili zakoniti njegov zamjenik.

Za valjanost zaključaka, koji se stvaraju većinom glasova, treba da budu u odborskoj sjednici prisutna, osim načelnika, bar tri člana.

Perovodju odbora naimenuje načelnik izmedju obćinskih činovnika.

O svakoj sjednici odbora ima se spisati zapisnik, koji uz perovodju imadu podpisati predsjednik i dva člana odbora.

Perovodja ne glasuje.

§. 20.

Najdulje osam dana, pošto će se u sborniku zakona i naredaba ovaj zakon proglasiti, imadu se odbori sastati (§. 19.), i u roku od deset dana svoj posao dovršiti.

Akoprem odbori sastavljaju listine ureda radi, imadu javnim oglasom obznaniti dan, kojega su radnje oko sastavljanja listina

započele, kao što i dan, kojim će se radnje zaključiti i dodati, da je svakomu za spomenutoga razdoblja prosto predložiti odboru ustmeno ili pismenim podneskom one podatke, izprave, razjašnjenja itd , kojima hoće, da dokaže izborno svoje pravo.

§. 21.

U temeljne izborne listine imadu se imenom i prezimenom uz navod njihove dobe, zvanja, prebivališta i broja kuće, u kojoj stanuju, alfabetskim redom uvrstiti svi izbornici (§. 1. točka d) i §. 11. ovoga zakona), ter u posebnoj rubrici ima se zabilježiti, koji od unešenih izbornika plaća porez, radi kojega ima pravo i na drugi glas kao veći porezovnik (§. 15. ov. z.).

Jurističke osobe, seljačke zadruge, zatim akcijonarne udruge i zadruge u smislu trgovačkoga zakona imadu se u dodatku k listini uvrstiti kao izbornici po porezu, ako plaćaju propisani porez.

§. 22.

Gotovu listinu imadu u dva primjerka podpisati uz načelnika bar tri člana odbora.

Jedan primjerak čuva načelnik, a drugi ima se za punih osam dana izložiti u obćinskom uredu. Osim toga ima se u svakoj župi javno pribiti prepis listine na mjestu, gdje se obično službeni oglasi pribijaju.

Listina biti će u obćinskom uredu izložena tako, da će ju pod nadzorom činovnika bez predhodne dozvole moći svaki punoljetni obćinar od 8. do 12. ure do podne ugledati i prepisati na stolu, na kojem će biti izložena.

Ne brani se nikomu, da listinu tiskom ili inače umnoži i razpačava uz plaću ili bezplatno. Izdavač oslobodjen je od dužnosti, da oblasti preda jedan primjerak tiskopisa (§. 7. zak. o porabi tiska).

Da je listina izložena, imade se objaviti oglasom, na kojem treba naznačiti dan od kojega će listina biti izložena.

B. Reklamacije proti temeljnim listinama.

§. 23.

Tkogod drži, da je protuzakonito iz listine izpušten, može u roku od 8 dana, računajuć od dana, kojega je listina bila izložena,

pismeno ili ustmeno kod obćinskog poglavarstva zahtievati, da se u listinu unese.

U istom roku može svaki upisani izbornik zahtievati, da se iz listine briše izbornik, o kojem drži, da nije zakonito unešen, ili, da se upiše netko, o kojem drži, da ga povriedom zakona u listini ne ima.

Prediduće ustanove imadu se doslovce primiti u oglas, o kojem je rieč u §. 22.

§. 24.

Obćinsko poglavarstvo ima o svakoj ustmenoj reklamaciji spisati zapisnik, kao što i pismene reklamacije unašati kronologičkim redom u posebni popis.

Na zahtjev reklamanta ima poglavarstvo uručiti mu pismenu potvrdu, da je reklamacija primljena, zabilježiv na potvrdi dan, kojega je primljena i njezin broj iz popisa.

Ako se reklamant, da svoj zahtjev podupre, pozivlje u reklamaciji na uredovne spise, što su kod obćinskoga poglavarstva, neka tada obćinsko poglavarstvo ureda radi obloži reklamaciju ovjerovljenim prepisima, izvadcima i uredovnim svjedočbama, kojima će se bud potvrditi, bud izključiti ono, što reklamant tvrdi, da opravda svoj zahtjev.

§. 25.

Reklamacije riešava sudbeni stol, koji je nadležan za onu županiju, u koju spada obćina, koje se tiče listina, proti kojoj je upravljena reklamacija.

U roku ne duljem od deset dana imadu biti riešene sve reklamacije.

§. 26.

Članovi sudbenoga sbora jesu kod razprave osim predsjedatelja i perovodje dva sudca.

Predsjedatelj i sudci moraju spadati u kategoriju sudaca, koje naimenuje kralj.

Državni odvjetnik kao zastupnik zakona čini na razpravi konačni predlog.

§. 27.

Na ročište, odredjeno za razpravu, imade se pozvati državni odvjetnik i reklamant, koji može predstati sam, ili ovlastiti odvjetnika, da ga zastupa.

Razprava ima se obaviti i presuda izreći, ako i reklamant nije predstao sudu na odredjenom ročištu.

§. 28.

Razprava je javna, i počimlje time, što perovodja pročita reklamaciju i sve priloge iste.

Državni odvjetnik i reklamant mogu i na samoj razpravi iznieti nove dokaze, o kojima će sud s mjesta zaključiti, da li se imadu provesti ili ne.

Sud ne će pripustiti dokaze takove, koji se ne bi mogli provadjati, a da se razprava ne odgodi.

Nakon dovršenoga dokaznoga postupka udielit će predsjedatelj rieč državnomu odvjetniku, da stavi i obrazloži predlog, — pak reklamantu ili njegovom zastupniku, da mu odgovori. Reklamant ili njegov zastupnik ima pravo da zadnji govori.

Poslie toga udaljit će se sud u viećnicu, da tajno vieća i većinom glasova stvori presudu, koju će predsjedatelj na javnoj razpravi proglasiti i obrazložiti. Pismeni odpravak presude ima se dostaviti obćinskomu poglavarstvu, koje je reklamaciju podnielo, pak i reklamantu i u slučaju, da je prisustvovao proglašenju osude.

§. 29.

Proti presudi sudbenoga stola mogu državni odvjetnik i reklamant uložiti ništovnu žaobu na stol sedmorice.

Ništovnom žaobom može se pobijati presuda samo sbog kojega od sliedećih razloga:

a) ako sudište nije bilo sastavljeno kako treba (§. 26.);

b) ako uz razpravu nije donesen zaključak o kakovu predlogu državnoga odvjetnika ili reklamanta, ili, ako se je stvorenim zaključkom povriedilo načelo, da se jednakom pomnjom imade ustanoviti sve ono, što reklamantu ide u prilog, kao što i ono, što njegov zahtjev izključuje;

c) ako je izreka suda nerazgovjetna, nepodpuna, ili ako je sama sobom u protuslovlju, ako za tu izreku nije navedeno nikakovih razloga, ili ako su navedeni razlozi čisto neosnovani;

d) ako se presuda temelji na sadržini javne koje izprave medju spisima, a sadržina iste stoji u očitom protuslovlju s presudom;

e) ako je sud koju zakonsku ustanovu očito krivo shvatio i primienio ili pregledao.

§. 30.

Ništovna žaoba može se uložiti samo ustmeno kod proglašenja presude uz navod ništovnoga razloga, s kojega se presuda pobija.

Prijavljenu ništovnu žaobu može reklamant i pismeno obrazložiti, nu odnosni podnesak ima se predati sudbenomu stolu sutra dan poslie razprave.

Prekasno podnešenu prijavu i obražložbu ima sudbeni stol odbiti.

§ 31.

Prijavljena ništovna žaoba ne obustavlja konačnu redakciju izbornih listina (§. 36.).

§. 32.

Stol sedmorice riešava ništovnu žaobu u saboru od šestorice sudaca uz predsjedatelja i voditelja zapisnika.

Državni nadodvjetnik čini na razpravi konačni predlog.

§. 33.

Razprava pred stolom sedmorice je javna.

U njoj će izvjestitelj, kojega odredi predsjednik, razložiti stanje stvari, naročito označiti ništovne razloge, koje je pritužitelj naveo, a da ne izjavi svoje mnienje, kako da se ništovna žaoba rieši.

Na to će državni odvjetnik učiniti svoj predlog i obrazložiti ga, a poslje njega ima pravo da govori odvjetnik, kojega bi žalbenik ovlastio, da ga pred vrhovnim sudištem zastupa. Zadnji govori svakako žalbenik.

§. 34.

Stol sedmorice zaključuje većinom glasova sudaca i predsjedatelja u tajnoj sjednici, ima li se ništovnoj žaobi udovoljiti ili ne. Ako obnadje, da joj se ima udovoljiti, tada u slučajevima pod a) b) c) §. 28. ukida presudu sudbenoga stola i upućuje sudbenomu stolu stvar na iznovično razpravljanje. U slučajevima pod d) i e) istoga §. odlučuje meritorno.

§. 35.

Presuda stola sedmorice ima se u javnoj sjednici proglasiti i u pismenom odpravku dostaviti poglavarstvu občine, čiji je odbor listinu sastavio, pak žalbeniku i u slučaju, da je prisustvovao proglasenju predsude.

§. 36.

Čim obćinskim poglavarstvima stignu od sudbenih stolova riešitbe na podnesene im reklamacije, imadu sazvati odbore, koji su listinu sastavili. Ti će odbori na temelju stigavših riešitba izpraviti i konačno ustanoviti izbornu listinu, koju će bar tri člana odbora podpisati.

Izvornik ovako konačno ustanovljene listine imade obćinski načelnik brižljivo čuvati, a ovjerovljeni prepis iste podnieti kr. vladnomu odielu za unutarnje poslove.

§. 37.

Vladni odio za nutarnje poslove sastavlja na temelju konačno ustanovljenih listina popis izbornika za svaki pojedini izborni kotar, i to napose za izborne kotare svih izbornika (§. 1. slovo d), a napose za izborne kotare većih porezovnika (§. 1. sl. e).

Izbornici uvršćuju se u popis abecednim redom po obćinama, na koje spadaju.

§. 38.

Vladni odio za nutarnje poslove poslati će svakomu obćinskomu poglavarstvu ovjerovljeni popis izbornika jedne i druge kategorije onoga izbornoga kotara, u koji spada dotična obćina, bilo u cielosti bilo dielom. I gradskim zastupstvima i županijskim odborima poslati će vladin odio u svrhu predvidjenu u §§. 51., 52. po jedan ovjerovljeni popis svih izbornika (§. 1. slovo d) izbornih kotara u području dotičnih gradova i županija.

§. 39.

Sve oblasti i uredi dužni su pružati odborima, koji sastavljaju listine sve podatke, što trebaju, da se izborne listine, što točnije sastave i konačno izprave.

Oblasti i uredi dužni su pojedincima izdavati neodvlačno svjedočbe i izvadke, koje bi od njih zahtievali, da dokažu izborno svoje pravo.

§. 40.

Svi podnesci, izvadci, svjedočbe i ma kakove izprave, koje se odnose na izborne listine, proste su od biljegovine i inih pristojba.

§. 41.

Oblasti i uredi, koji su prema propisima §§. 36., 37., 38. pozvani, da sudjeluju kod konačnoga sastavljanja izbornih listina i popisa izbornika za pojedine izborne kotare, imadu se žuriti, da namienjene im poslove obave, što je hitrije moguće.

§. 42.

Stol sedmorice kao ukidno sudište ima nastojati, da podnešene ništovne žaobe rieši, i da riešitbe budu dostavljene svakako bar tri dana prije samoga izbora.

C. Godišnja revizija stalnih listina.

§. 43.

Svake godine za prve polovice mjeseca siečnja (januara) imadu gradska i ostala obćinska zastupstva izabrati prema odredbama §. 195. ovoga zakona odbore, koji će obaviti godišnju reviziju stalnih izbornih listina, ter odbori imadu se do 10ga istoga mjeseca konstituirati, i za deset dana svoj posao dovršiti.

§. 44.

Odbori za godišnju reviziju listina uvršćuju u listinu one, koji su medjutim polučili svojstva, da mogu vršiti izborno pravo.

Imadu se brisati iz listina:

a) oni, koji su medjutim umrli;

b) oni, koji su izgubili koje od svojstva, zahtjevanih za aktivno izborno pravo.

§. 45.

Ako je odbor brisao koga sa listine izbornika, ima ga o tom s mjesta pismeno obaviestiti i priobćiti mu razloge, s kojih je brisan, te dodati, da mu prosto stoji proti brisanju u zakonskom roku reklamirati.

§. 46.

Odbori, koji obavljaju godišnju reviziju listina, imadu smislu shodno postupati onako, kako to odredjuju §§. 20., 21., 22. ovoga zakona. Mjesto listine imadu se izložiti izkazi na novo unešenih i brisanih izbornika.

§. 47.

Za reklamacije proti izloženim izkazima na novo unešenih i brisanih izbornika vriede ustanove §. 23. do uključivo §. 28. ovoga

zakona, a za ništovnu žaobu protiv presuda sudbenih stolova ustanove §. 29. do uključivo §. 35. ovoga zak.

§. 48.

Prema ustanovama §§. 36., 37., 38. vladni odio za unutarnje polove sastavlja i priobćuje popise izbornike za pojedine izborne kotare.

V. Izborni kotari.

A. Za sve izbornike (§. 1. slovo d).

§. 49.

U svakom izbornom kotaru bira se po jedan narodni zastupnik.

§. 50.

Posebni će zakon ustanoviti granice pojedinih izbornih kotara tako, da će na svaki kotar dolaziti od prilike 40.000 duša. Grad Zagreb bira dva zastupnika.

§. 51.

Svaka obćina, koja nema ni više od četiri stotine upisanih izbornika, ni manje od dvie stotine, tvori odieljenje izbornoga kotara, u koji spada, ter na sjedištu obćinskoga poglavarstva biraju njezini izbornici.

Obćine, koje imadu više od 400 upisanih izbornika diele se u toliko odielenja, koliko ih treba, da u svakom ne budu više od 400, ni manje od 200 upisanih izbornika. Obćine, koje ne imaju ni dvie stotine upisanih izbornika, imadu se spojiti sa odieljenjem susjedne obćine

§. 52.

Teritorijalni obseg izbornih odieljenja, koja obuzimlju više obćina, ili u koja je jedna obćina podieljena, kao što i mjesta dotičnih birališta, ustanovljuju u gradovima gradska zastupstva, u ostalim obćinama županijski upravni odbori, i to čim im od vladnoga odjela za unutarnje poslove stignu popisi, o kojima je rieč u §. 38. u savezu sa §. 48. ovoga zakona.

§. 53.

Pošto je ustanovljen teritorijalni obseg spomenutih odieljenja, imadu gradska poglavarstva i županijske oblasti na temelju popisa izbornika, koje su primili od vlade (§. 38.), sastaviti posebne popise izbornika za svako izborno odijeljenje, ter iste podnieti vladnomu odielu za unutarnje poslove, a svakomu obćinskomu poglavarstvu poslati po jedan ovjerovljeni primjerak popisa, koji se tiču izbornih odielenja dotične obćine.

Obćinska poglavarstva imadu popis obnaroditi oglasom, u kojem se ima kazati, da će se izbor obaviti na temelju obnarodovanih popisa.

B. Za izbornike po porezu.

§. 54.

Za izbornike narodnih zastupnika, koje biraju veći porezovnici, izkazani su izborni kotari, birališta i broj poslanika, koje bira svaki kotar, u popisu pod lit. A.

§. 55.

Istodobno sa oglasom, o kojem je rieč na koncu §. 53., imadu obćinska poglavarstva obielodaniti i popis izbornika po porezu §. 38.).

§. 56.

Izborni kotari ove kategorije izbornika ne razstavljaju se u više odieljenja.

VI. Izborni povjerenici.

§. 57.

Čim budu gotovi popisi, o kojima je rieč u §. 37. ovoga zakona, vladin odio za nutarnje poslove naimenuje za svaki izborni kotar (§§. 49., 50., 54., 55.) izbornoga povjerenika i zamjenika mu.

Izborni povjerenik i zamjenik mu naimenuje se za cjeli saborski period.

Njihova naimenovanja treba obnaroditi.

§. 58.

Izbornim povjerenikom i zamjenikom mu ne može biti naimenovan nitko, koji obnaša državnu, bilo autonomnu, bilo zajedničku, ili obćinsku službu.

§. 59.

Izborno povjerenstvo počastna je služba, koja se bezplatno obnaša.

§. 60.

Djelokrug izbornoga povjerenstva opisan je u §§. 64. do 68., 71., 74., 79., 83., 110. do 120.

§. 61.

Veliki župan prima od naimenovanoga izbornoga povjerenika i njegovoga zamjenika sliedeću prisegu:

„Zaklinjem se, da ću savjestno obavljati sve poslove, koje mi kao izbornom povjereniku za izborni kotar . . . . . . dosudjuje zakon od . . . . o saboru kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije i izborima u saboru, i da ću se kaniti svega, radi česa bi se moglo posumnjati, da nastojim oko izbornoga posljedka, koji ne bi odgovarao slobodnoj volji izbornika. Tako mi Bog pomogao!«

§. 62.

Vladin odjel za nutarnje poslove ima zajedno sa dekretom o naimenovanju poslati izbornomu povjereniku jedan ovjerovljeni popis izbornika onoga izbornoga kotara, za koji je naimenovan (§. 37.), a gradska zastupstva i županijski upravni odbori ovjerovljene popise izbornika po izbornim odieljenjima (§. 53.).

VII. Kandidati.

A. Za obćenite izbore (§. 1. slovo d).

§. 63.

Samo izbornici imadu pravo predložiti kandidata. Predlog treba da bude učinjen pismeno, i da ga podpiše dvanaest izbornika.

U predlogu treba da se točno kaže ime, prezime i zanimanje kandidata, kao što i izborni kotar, za koji se kandidat postavlja.

Predlog ima podpisati kandidat s očitovanjem, da kandidaturu prima.

Podpise predlagača i kandidata treba da ovjerovi kralj. javni bilježnik, ili ma koja sudbena oblast prve molbe, županijska, kotarska oblast, ili obćinsko poglavarstvo.

Sve spomenute oblasti imadu zahtjevu ovjerovljenja s mjesta udovoljiti.

*

§. 64.

Pismeni predlog ima se predati izbornomu povjereniku bar pet dana pred danom, na koji je odredjen izbor narodnog zastupnika. Izborni povjerenik ima na zahtjev potvrditi, da je predlog blagovremeno primio, i da odgovara propisima predidućega §-a.

Dok je otvoren rok, ustanovljen ovim §., može se predlog izpraviti i popuniti.

§. 65.

Izborni povjerenik, pošto se je iz popisa izbornika uvjerio (§. 62.), da su predlagači izbornici, i da je predlog učinjen prema ustanovama §. 63. i 64. ovoga zakona, pozvati će, čim mine rok, odredjen u §-u 64., obćinska poglavarstva u obsegu izbornoga kotara, da pisanim ili štampanim oglasima obnarode predložene kandidate, s dodatkom, da će samo oni glasovi biti valjani, koji će se na izboru dati kojemu od oglašenih kandidata.

Imena i prezimena kandidata imadu u oglasima biti pisana, štampana ili inače umnožena velikim, ako je više kandidata, jednakima slovima iste boje.

Oglas ima se u svim mjestima izbornoga kotara pribiti javno.

§. 66.

Izborni povjerenik odbiti će predloge prekasno podnešene, kao i one, koji ne bi bili udešeni prema §. 63.

§. 67.

Kandidatura, postavljena u propisanom roku i formi, ovlašćuje kandidata, da naimenuje dva odbornika i dva zamjenika im za svaki izborni odbor izbornoga kotara, u kojem kandidira.

Imena, prezimena, prebivališta i zanimanje naimenovanih odbornika imadu kandidati pismeno priobćiti izbornomu povjereniku bar tri dana pred danom izbora.

B. Za izbore po porezu (§. 1. slovo e).

§. 68.

Izbornici po porezu imadu pravo postaviti kandidate uz obdržavanje propisa §. 63. i 64. ov. zak., nu kandidatura, ako je predložena u propisanoj formi i u propisanom roku (§. 63. i 64.) nema

druge posljedice do one, da ovlašćuje svakoga kandidata, da naimenuje jednoga člana i zamjenika mu za svaki izborni odbor onoga kotara, u kojem kandidira.

Kandidati imadu se oglasiti (§. 65.), nu u oglasu ima se izrično kazati, da izbornici nijesu vezani glasovati samo za oglašene kandidate.

Konačna ustanova §. 67. vriedi i za ove kandidate.

C. Obćenite ustanove.

§. 69.

Kandidati nisu dužni dokazati ni izbornomu povjereniku, ni pred izbornim odborom, da mogu biti izabrani. Prosvjed proti kandidaturi ne obustavlja proglašenje kandidature ni izbor.

O tom, da li je izabran kandidat bio izberiv, odlučuje samo sabor.

§. 70.

Nitko ne može biti postavljen kao kandidat u više izbornih kotara.

Izbori takovih kandidata svikolici su ništavi.

VIII. Izborni odbori.

§. 71.

U svakom izbornom odieljenju ravna izborom odbor.

Članovi izbornoga odbora jesu osim predsjednika i bilježnika:

a) dva odbornika, ili njihovi zamjenici, koje naimenuje izborni povjerenik;

b) odbornici, ili njihovi zamjenici, koje su naimenovali kandidati. (§. 67.)

Predsjednici izbornoga odbora jesu:

aa) u gradovima, u kojima imadu svoja sjedišta sudbeni stolovi, predsjednici istih, ili njihovi zakoniti zamjenici; ako je grad razstavljen u više odielenja, tada odredjuje predsjednik, u kojem će odielenju on sam predsjedati, dok za ostala odielenja povjerava predsjedanje prisjednicima sudb. stola, koji su u prvom razredu;

bb) u ostalim obćinam predsjeda izbornomu odboru u odielenju, koje ima biralište na mjestu, gdje je kot. sud, kotarski sudac, ili

zakoniti njegov zamjenik, dok u ostalim odieljenjima kot. suda povjerava predsjedanje izbornih odbora pristavima kot. suda;

cc) ako u obsegu izbornoga kotara ne ima sjedišta kot. suda, tada predsjeda izbornomu odboru onaj kot. sudac, ili pristav susjednoga kot. suda, kojega odredjuje predsjednik sudbenoga stola.

Bilježnika izbornoga odbora naimenuje predsjednik istoga. Bilježnik može biti državni ili obćinski činovnik.

Ako oglašeni kandidati ne priobće izbornomu povjereniku u roku odredjenom u §§. 67. i 68. imena odbornika, koje su vlastni naimenovati, tada će izborni povjerenik naimenovati za svaki izborni odbor još dva odbornika i dva zamjenika im osim onih, koje naimenuje po §. 71. lit. b).

§. 72.

Članovi izbornoga odbora mogu biti samo izbornici, uvršćeni u popis dotičnoga odieljenja, koji znadu čitati i pisati, i koji ne služe aktivno u nijednoj grani državne, bilo autonomne, bilo zajedničke, ili obćinske uprave.

Zvanje članova izbornoga odbora jest počastno.

§ 73.

Predsjednici sudbenih stolova i kot. sudci imadu izbornomu povjereniku priobćiti bar jedan dan pred danom izbora imena predsjedatelja i bilježnika izbornih odbora.

§. 74.

Ako nebi predsjedatelj izbornoga odbora za vremena došao na birališ̌te, članovi odbora biraju predsjedatelja većinom glasova iz svoje sredine. Ako su glasovi razpolovljeni, odlučuje glas najstarijega člana.

IX. Izbor narodnih zastupnika.

§. 75.

Vlada odredjuje dan za izbore.

§. 76.

Izbori zastupnika, koje biraju svi izbornici (§. 1. slovo d), imadu se obaviti prvi, i to jedan ter isti dan u svim izbornim kotarima.

Taj dan ima biti nedjelja.

Izbori zastupnika, koje biraju veći porezovnici (§. 1. slovo d), imadu se obaviti najmanje tri dana poslie obćenitih izbora. I ovi se izbori obavljaju na jedan ter isti dan u svim izbornim kotarima.

§. 77.

Vladina naredba ima se u službenim novinama oglasiti bar deset dana pred danom, koji je odredjen za izbore, i obnaroditi kako je to običaj, svakako pribijanjem pisanih, štampanih, ili inače umnoženih oglasa u svim većim mjestima obćine.

§. 78.

Izbori imadu se obaviti bar deset dana, pred danom, koji je odredjen za otvorenje sabora.

§. 79.

Izbor obavlja se u prostorijama, koje će biti opredieljene i priudešene prema sporazumku nadležnoga obćinskoga poglavarstva sa izbornim povjerenikom.

§. 80.

Treba nastojati, da prostorija, u kojoj će izbornici glasovati, ima posebni ulaz i izlaz, i gdje nije to moguće, treba daskama ili konopima omedjiti prostoriju tako, da izbornici budu mogli ulaziti drugim putem, nego li će izaći.

Izbor može se obaviti u školskoj sgradi, ako se prostorije obćinskoga ureda ne mogu u tu svrhu upotrebiti.

§. 81.

Stol, za kojim sjede članovi odbora, treba postaviti tako, da se k njemu može pristupati sa svih strana.

Na stolu je posuda od bistra stakla, u koju se meću glasovnice. Da posude budu jednolične, naručuje ih vlada o trošku obćina.

Prije, nego li započne glasovanje, imade izborni odbor ustanoviti, da je posuda prazna.

§. 82.

Na stolu izbornoga odbora treba da budu bar dva otiska ovoga zakona za porabu ne samo članova odbora, već i svakoga izbornika.

§. 83.

Izborni povjerenik imade se pobrinuti, da obćinsko poglavarstvo u prostoriji, gdje se obavlja izbor, izloži popis izbornika, koji imadu pravo glasovati, a na pročelju sgrade da bude pribijena objava, u kojoj će biti oglašena imena predsjedatelja i članova izbornoga odbora i zamjenika njihovih.

§. 84.

Izborni čin počimlje time, što predsjedatelj prima od članova izbornoga povjerenstva i zamjenika im sliedeću prisegu:

»Zaklinjem se, da ću vjerno brojiti glasove i čuvati tajnu glasovanja«.

§. 85.

Za glasovanja treba da budu osim predsjedatelja i bilježnika prisutna bar tri člana odbora.

Predsjedatelj i bilježnik ne smiju se istodobno udaljiti.

Ako jedan od njih ostavi izbornu prostoriju, imade ga za vrieme odsuća zastupati drugi član izbornoga odbora.

§. 86.

Ni kandidati, ni izbornici ne smiju u prostoriji, gdje se bira, govoriti govore, nit je dopušteno, da se na biralištu povedu razprave i stvaraju zaključci.

Samo izborni odbor razpravlja i zaključuje o pitanjima, koja se tiču jedino izbora.

§. 87.

Jedino predsjedatelj izbornoga odbora ima pravo učiniti nuždne odredbe, da se osigura red i mir ne samo u prostoriji, gdje se glasuje, već i u omedjenoj okolini dotične sgrade.

Prostorni obseg okoline omedjiti će izborni povjerenik s obzirom na broj izbornika i na ine prilike, a obćinsko će poglavarstvo odrediti i pobrinuti se za to, da se omedjen prostor na vidljiv način označi.

Vojnički brakium, oružnici, redarstveni stražari i činovnici mogu unići u prostoriju, gdje se glasa i u omedjenu okolinu iste jedino na pismeni zahtjev predsjedatelja izbornoga odbora, koji će, saslušav odbor, tu odredbu učiniti samo u slučaju krajne nužde, to jest, ako se na biralištu i u okolini sbivaju takovi izgredi, koji